

Skoleturer og bruk av gratisprinsippet

Offentlig grunnskole og videregående opplæring skal være gratis for elevene og foresatte. Det betyr at alle elever har rett til å få opplæring, uten å måtte betale for det.

Utdanningsdirektoratet har utarbeidet en tolkningsuttalelse om gratisprinsippet, datert 30.7.2014, og sist endret 6.8.2015, som følger vedlagt. Leirskole og andre turer er særskilt omtalt i tolkningsuttalelsen. Punkt 1 og 3 nedenfor er i all hovedsak en gjengivelse av tolkningsuttalelsen.

Dette brevet har til formål å tydeliggjøre skolens ansvar ved turer i skolens regi.

Skoleturer

I Oslo skolen er det den enkelte skole som bestemmer hvilke aktiviteter elevene skal gjennomføre, for eksempel om elevene skal på leirskole. Aktiviteter i regi av skolen skal være gratis. Bakgrunnen for at turer også skal være gratis, er at de skal være inkluderende, slik at alle elever kan delta på lik linje, uavhengig av økonomisk bakgrunn. Kommuner som sender klasser på leirskole, kan søke om statlig tilskudd til opphold og opplæring på leirskole. Tilskuddet skal stimulere til at flere kommuner velger å sende klasser på leirskole.

Dersom en tur er en del av opplæringen i grunnskolen eller videregående skole, skal kostnadene i utgangspunktet dekkes av skolen. Skolen vil da være ansvarlig for organisering og gjennomføring av turen. Skolen må konkret vurdere om turen er en del av opplæringen og foregår i skolens regi.

Momenter i en slik vurdering kan være om

- reisen foregår i skoletiden
- turen er en del av opplæringen etter læreplanene for fag
- lærere er med på turen og mottar lønn
- det er utarbeidet regler for turen
- skoleeier er ansvarlig dersom det oppstår uhell
- turen fremgår av skolens virksomhetsplan/årsplan
- de som ikke er med på turen har et organisert opplæringstilbud

Listen er ikke uttømmende. Dersom et eller flere av momentene er til stede, kan turen ansees som en del av opplæringen og skal være gratis for elevene og foreldre. Dersom ingen av disse momentene er til stede, vil turen ikke ha noe med opplæringen å gjøre, og faller utenfor gratisprinsippet.

Frivillig betaling eller informasjon om kostnader i forkant er ikke avgjørende for om turer eller samlinger vurderes å være i skolens regi eller ikke. Når det gjelder utgifter til kost, er dette ikke noe som normalt dekkes ved opplæring gitt på skolen. Derfor kan elever pålegges å dekke utgifter til egen mat på skoleturer også. Utgiftene må imidlertid være på nivå med hva mat og drikke normalt ville koste for en elev.

Dersom en tur delvis er lagt til skoletiden og delvis fridager, kan skolen velge å ta betalt for den delen som foregår på fridager. En slik ordning forutsetter imidlertid at skolen legger til rette, med f. eks. transport, på en slik måte at det er et reelt alternativ å delta kun på skoledager. Skoleruta avgjør hva som er skoledager og hva som er fridager.

Noen viktige forutsetninger for turer i skolens regi

- Turen må være forankret i aktuelle organer på skolen. Ved turer av lengre varighet og/eller utenlandsturer skal turen drøftes med områdedirektør før turen besluttet gjennomført.
- Det må være avklart hvem fra skolens side som har ansvaret under turen, samt om og eventuelt hvor mange foresatte som skal delta på turen. Skolen påser også at det er flere ansatte fra skolen med på turen, slik at den som er ansvarlig fra skolen ved behov kan få avløsning.
- Skolen skal kartlegge og risikovurdere sine aktiviteter, herunder turer. På den bakgrunn skal skolen ha en beredskapsplan og handlingsplaner for ulike krisesituasjoner som kan oppstå under turen (f. eks. om en elev blir borte under en tur, om den ansvarlige for turen har kompetanse og ferdigheter i førstehjelp, om den ansvarlige ved turer til sjø/vann har oppdatert livredningskurs, om tilstrekkelig antall ansatte er med på turen, førstehjelpsutstyr, kommunikasjon/mobildekning etc.)
- Turen skal inngå som en del av opplæringen etter Læreplanen i ett eller flere fag. Minimumskravene i opplæringsloven må være fulgt.
- Elever som ikke deltar på turen, skal tilbys et organisert alternativt opplæringstilbud.
- Assistenter for elever som har et særskilt behov for assistent i skoletiden, følger med eleven på turen.
- Skolens ordensreglement gjelder også på skoleturer (forskrift om reglement for orden og oppførsel i Oslo-skolen, § 2).
- Elevene vil ved turer i skolens regi være dekket av kommunens ulykkesforsikring for barn og elever (inkludert turer utenlands).
- Skolen har ikke arbeidsgiveransvar for foreldre som er med på turer i skolens regi, og de er derfor ikke dekket av skolens yrkesskadeforsikring. Dersom foreldre står for skader under turen, vil skolen heller ikke være ansvarlig for dette i henhold til sitt arbeidsgiveransvar. Det er derfor viktig at foreldre som deltar på tur i skolens regi, men også turer i regi av elev/foreldre, selv påser at de er tilstrekkelig forsikringsdekket.
- Deltakende lærere vil være dekket av skolens yrkesskadeforsikring. Skjer turen i regi av elever/foreldre, vil deltakende lærere kun være dekket av kommunens ulykkesforsikring-fritid.
- Skolen må påse at deltakende foreldre undertegner taushetserklæring.
- Politiattest kreves for ansatte, midlertidige ansatte og andre som regelmessig oppholder seg i skolen. Det er ikke krav om politiattest fra foreldre som deltar på en eller noen få skoleturer i løpet av skoleåret.
- Skolen må i god tid før turen informere foreldre og elever om hvem som er ansvarlig for turen, forsikringsdekning mv.

Finansiering fra andre enn skolen

Opplæringsloven hindrer ikke at andre enn skolen helt eller delvis finansierer skoleturer, så lenge retten til gratis opplæring ikke brytes. Elever og foreldre kan gå sammen om å finansiere turer ved f.eks. frivillige gaver, dugnader og loddsalg. Skolene kan også ta imot pengegaver, tilskudd til klassekasser, utstyr e.l. fra andre enn foreldre.

De som gir gaver eller tilskudd kan ikke stille krav om motytelser, for eksempel i form av reklame for næringslivet. Det er også en klar forutsetning at pengene ikke er øremerket en elev, men skal komme hele elevgruppen til gode, og at ingen presses til å gi eller bidra.

Kunnskapsdepartementet har i [rundskriv F-14-03](#) listet opp følgende viktige prinsipper:

- Gaver og andre bidrag må være reelt frivillige. Verken elever eller foreldre må føle seg presset til å bidra økonomisk.
- Det kan ikke stilles krav om motytelser, f. eks. reklame.
- Gaver og andre bidrag må brukes slik at de kommer hele gruppen/klassen eller flere til gode. Alle elever i gruppen/klassen må få delta i de samme aktivitetene, uavhengig av om deres foreldre har gitt gaver/andre bidrag til skolen eller ikke.

Departementet påpeker i ovennevnte rundskriv at ved eventuelle foreldrebidrag til klassekasser eller lignende må den/de som blir utpekt til å motta bidragene, sørge for anonymitet så langt det er praktisk mulig, slik at den enkelte foreldres bidrag ikke blir kjent av de andre foreldrene/elevene. Bruk av klassekasse må være elev-/foreldrestyrt.

Det anbefales å drøfte disse spørsmålene i skolens rådsorganer og i samarbeid med foreldrene, slik at man kan bli enige om praktiske måter å håndtere dette på som er i samsvar med ovennevnte prinsipper.

Permisjoner i forbindelse med turer som ikke er i skolens regi

Dersom det søkes om permisjoner i forbindelse med turer som ikke er i skolens regi, skal skolene håndtere dette iht [opplæringsloven § 2-11](#) og Oslo skolens til enhver tid gjeldende permisjonsreglement. Skolen kan ikke innvilge permisjon for en gruppe av elever med hjemmel i opplæringsloven § 2-11.

Se nærmere om permisjoner ved skoleturer i følgende skriv:

[Tolkningsuttalelse om gratisprinsippet fra Utdanningsdirektoratet.](#)
[Om "gratisprinsippet" i grunnskolen, til Fylkesmannen i Buskerud.](#)